

Кучер Л. Р.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління
повсякденною діяльністю військ та
тилового забезпечення,
Національна академія сухопутних
військ ім. гетьмана П.Сагайдачного
(м. Львів, Україна)

Кучер М. В.,

старший викладач кафедри
інженерної техніки,
Національна академія сухопутних
військ ім. гетьмана П.Сагайдачного
(м. Львів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК СКЛADOVA МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сучасні трансформаційні процеси у Збройних Силах України, зумовлені умовами воєнного стану та потребою підвищення обороноздатності держави, актуалізують необхідність переосмислення системи підготовки офіцерських кадрів. Ключовим завданням професійної військової освіти стає формування лідерських якостей, які забезпечують ефективне управління особовим складом, здатність приймати відповідальні рішення в екстремальних умовах і підтримувати морально-психологічну стійкість підлеглих.

Формування лідерських якостей в майбутніх офіцерів під час навчання є одним із найважливіших завдань військової освіти. У сучасних умовах ефективний військовий лідер має володіти не лише високим рівнем професійної підготовки, а й вмінням стратегічно мислити, ухвалювати швидкі рішення в складних ситуаціях, високим рівнем психологічної стійкості. Це особливо важливо в контексті збройного конфлікту, який триває в Україні, адже майбутні офіцери повинні бути готові до керування особовим складом в умовах бойових дій, психологічного напруження та інформаційної війни [2, с. 73].

Одним із ключових викликів у підготовці курсантів ВВНЗ є застарілі методики навчання, які роблять акцент на дисципліну та підпорядкування, що іноді може гальмувати розвиток ініціативності та самостійності. У бойових умовах командир повинен не лише чітко виконувати накази, а й мати здатність ухвалювати гнучкі та нестандартні рішення, адаптуючись до динамічної ситуації. Однією з актуальних проблем підготовки майбутніх офіцерів залишається недостатній рівень практичної складової навчального процесу. Брак систематичного залучення курсантів до реальних управлінських ситуацій у військових підрозділах призводить до труднощів у формуванні навичок

ефективного командування, що, у свою чергу, негативно впливає на здатність приймати обґрунтовані рішення в умовах службово-бойової діяльності [5, с. 37].

Психологічна підготовка також відіграє значну роль у становленні військового лідера. Далеко не всі курсанти – майбутні офіцери володіють вродженими лідерськими якостями, а страх брати на себе відповідальність, невпевненість у власних силах та ухваленні рішень можуть стати серйозними перепонами. Саме тому важливо впроваджувати програми психологічної підготовки, які допомагають розвивати стресостійкість, навички управління емоціями та здатність мотивувати інших.

Ще одним викликом є необхідність підготовки лідерів до ведення сучасної гібридної війни. Окрім військових знань, майбутні офіцери повинні вміти працювати з інформацією, аналізувати пропагандистські матеріали, протидіяти ворожій дезінформації та підтримувати моральний дух підлеглих. Це потребує оновлення навчальних програм, враховуючи новітні технології ведення інформаційної боротьби та методи психологічного впливу [2, с. 265].

Для ефективного розвитку лідерських якостей необхідно застосовувати комплексний підхід. Важливим методом є ситуаційне навчання, яке дозволяє курсантам відпрацьовувати навички ухвалення рішень у змодельованих бойових умовах. Такий формат навчання сприяє розвитку швидкості реакції, вміння оцінювати ризики та ухвалювати рішення в умовах невизначеності. Значну роль відіграють рольові ігри, які дають змогу майбутнім офіцерам практикувати комунікацію, управління підлеглими та командну взаємодію.

Одним із сучасних методів підготовки є технологія відповідального лідерства, коли курсанти отримують тимчасові командні посади під час навчальних маневрів, що дозволяє їм на практиці відчути відповідальність за свої рішення. Використання військових тренажерів та VR-технологій (технології віртуальної реальності) також допомагає створити максимально реалістичні бойові сценарії без ризику для життя та здоров'я. Віртуальні навчальні середовища дозволяють курсантам відпрацьовувати кризові ситуації, працювати з тактичними схемами, аналізувати свої помилки та шукати оптимальні рішення.

Не менш важливою є менторська підтримка та обмін досвідом із досвідченими військовими. Впровадження наставництва, коли старші офіцери допомагають курсантам розвивати свої лідерські якості, дозволяє майбутнім командирам швидше адаптуватися до реалій служби. Окрім цього, необхідно вивчати позитивний досвід інших країн, який можна застосовувати у навчанні майбутніх офіцерів України.

Якщо розглядати систему військової освіти Ізраїлю, то слід зауважити, що формування лідерських якостей є центральним елементом освітнього процесу. Збройні сили Ізраїлю (ЦАХАЛ) розглядають лідерство не лише як управлінську компетенцію, а як морально-психологічну категорію, що вимагає від офіцера високого рівня особистої відповідальності, самодисципліни та здатності приймати рішення в умовах невизначеності. Підготовка майбутніх командирів здійснюється через поєднання інтенсивних теоретичних занять із практичними польовими навчаннями, що дозволяє виховати у курсантів самостійність,

ініціативність і готовність до ризику.

Особливу увагу приділено концепції "лідера-служителя" (*servant leadership*), відповідно до якої офіцер має не лише керувати підлеглими, а й забезпечувати їхню підтримку, мотивацію та моральний стан. У військових академіях Ізраїлю практикуються курси з розвитку емоційного інтелекту, кризового менеджменту, навичок міжособистісної взаємодії. Значна частина навчання проходить у форматі командних завдань і польових місій, де майбутні офіцери набувають реального досвіду керівництва малими групами в умовах стресу, що сприяє розвитку стійкого й адаптивного лідерства. У ЦАХАЛ існує традиція "навчання через приклад", де офіцер з бойовим досвідом демонструє підлеглим стандарти поведінки, підходи до прийняття рішень, навички командної взаємодії. Такий підхід дозволяє формувати неформальне лідерство, що базується на авторитеті, довірі та взаємоповазі. В результаті ізраїльська модель лідерської підготовки визнана однією з найефективніших у світі, оскільки поєднує високий рівень професійної компетентності з гуманістичними та етичними засадами військової служби [1].

Американська модель базується на концепції *mission command* — довіри до підлеглих, делегування відповідальності та розвитку ініціативності. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів є провідним компонентом усієї системи військової освіти. Військові академії США реалізують навчальні програми, спрямовані на розвиток стратегічного мислення, морального лідерства та вміння діяти в умовах інформаційної та психологічної напруги. Навчальний процес поєднує академічну, фізичну, морально-етичну та лідерську підготовку, причому велика увага приділяється вихованню честі, самоконтролю й здатності надихати інших власним прикладом.

Практична складова американської моделі реалізується через участь курсантів у військових польових тренуваннях, тактичних іграх, рольових командних завданнях та симуляціях кризових ситуацій. Використання сучасних технологій, зокрема віртуальної реальності та аналітичних симуляторів, сприяє відпрацюванню навичок прийняття рішень у багатофакторних умовах. Окрім цього, у США діє програма *Leadership Development Assessment Course* – курс розвитку та оцінки лідерства, спрямований на розвиток та комплексне оцінювання лідерських якостей курсантів, їхню стресостійкість, комунікативну компетентність та здатність працювати у складі команди.

У Великій Британії акцент робиться на формуванні лідера як комунікатора та морального взірця. Принцип "*Serve to Lead*" («Служи, щоб вести») - визначає сутність британської концепції офіцерського лідерства. Підготовка майбутніх командирів передбачає не лише оволодіння тактичними навичками, а й глибоке осмислення етичних аспектів командування, психології підлеглих та культури військової взаємодії. Значна увага приділяється формуванню емоційного інтелекту, навичок переговорів, критичного мислення й кроскультурної комунікації, що особливо важливо в контексті участі британських військових у міжнародних миротворчих операціях [1].

Отже, формування лідерських якостей майбутніх офіцерів є комплексним

та багатоетапним процесом, що вимагає сучасних підходів і вдосконалення методик військової освіти. Для того щоб майбутні офіцери були готові до викликів, з якими вони можуть зіткнутися під час служби, необхідно забезпечити всебічну підготовку, що включає ситуаційне навчання, використання новітніх технологій, психологічну підготовку та менторську підтримку. Ефективний військовий лідер – це не лише компетентний командир, а й сильна особистість, здатна вести за собою людей, ухвалювати відповідальні рішення та діяти впевнено навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Біліченко В.М. Ізраїльський досвід формування кадрового потенціалу збройних сил. *Міжрегіональна Академія управління персоналом*. URL: <https://journals.maur.com.ua/index.php/public-management/article/download/2553/3016/3361>.

2. Бойко О.В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир. Вид. О.О. Євенок. 2020. 667 с.

3. Кір'ян Т. Мотивація людського капіталу до продуктивної праці : монографія. НДІ праці і зайнятості населення М-ва праці та соц. політики України і НАН України. Київ, 2008. 416 с.

4. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. К.: ФОП Маслаков, 2019. 288 с.

5. Лебедик Л. Формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. – 2021. – № 3. – С. 35-42.